

1517
2017500
reformációHÍREK ÉS
ESEMÉNYEK

„ECCLESIA SEMPER REFORMANDA EST”

Kiállítás a Reformáció 500 jegyében és a 450 éve elfogadott
II. Helvét Hitvallás emlékére – Budapest, Ráday Gyűjtemény

Ecclisia semper reformanda, vagyis az egyházat szüntelen reformálni kell – tartja a mondás, amit a hagyomány Augustinustól eredeztet és századokként vissza-visszanyeri aktualitását az egyház megújulásáért. A 16. században igencsak időszerű volt ez a mondat: Luther Márton, Ágoston-rendi szerzetes, egyetemi tanár azonban nem egyházszakadást akart, hanem szerette volna bibliai alapokra helyezni az egyházat, amikor 95 tételét kiszögezte a wittenbergi vártemplom kapujára. A nagy felismerését a Római levél alapos tanulmányozása közben tette. Megvilágosodott előtte, hogy az ember csakis kizárólag Isten kegyelméből igazulhat meg, nem pedig jócselekedetek által. „...mert Isten a maga igazságát nyilatkoztatja ki benne hitből hitbe, ahogyan meg van írva: Az igaz ember pedig hitből fog élni.” (Róm 1,17)

A II. Helvét Hitvallást Heinrich Bullinger, svájci reformátor írta 1562-ben, nyomtatásban 1566-ban jelent meg. A debreceni zsinat 450 évvel ezelőtt, 1567. február 24-én fogadta el. A hitvallás nagyon gyorsan elterjedt Európában, a reformátusok a mai napig is követik tanításait. A hitvallás elfogadásában nagy szerepe volt Méliusz Juhász Péter egyháztudósnak, gyors terjedése pedig a külföldön tanuló diákoknak köszönhető. Magyar nyelvű fordítása 1616-ban jelent meg.

E két jelentős eseményre emlékezve a műemlékkönyvtár és a székház aulájában rendezett kiállítás anyagát a könyvtár és az egyházművészeti múzeum kincseiből gyűjtöttem össze. Az elsőként bemutatott kötetek Luther emlékét idézik. Két művét is láthatjuk a tárlókban, az 1524-ben megjelent, színesen illusztrált Ószövetség-fordítás eredeti példányát: **Martin Luther: Das ander Tayl des Alten Testaments Vol. 2. [Augsburg, Simprecht Ruff, 1524]**, amelyhez a metszeteket id. Lucas Cranach készítette. Amikor kézbe vettem a kötetet, a csodálat mellett megható volt az érzés: a könyv első tulajdonosa 493 éve ebből a Bibliából, anyanyelvén olvashatta Isten üzenetét.

Idé került még 2 kötet **Martin Luther: Samtliche Theils von Ihm selbst deutsch verfertigte, theils aus dessen Lateinischen ins Deutsche übersetzte Schrifften und Werke... 1-12. Band. Leipzig, 1730-1732** című művéből a szerző portréjával. Könyvészeti érdekesség, hogy a tipikusan barokk, burjánzó díszítéses gót betűs köteteket használaton kívüli kódexlapokba kötötték. Ezek a kötéstáblák feltehetően memnőként egyetlen példányát őrzik a rajtuk lévő dalamoknak és szövegeknek.

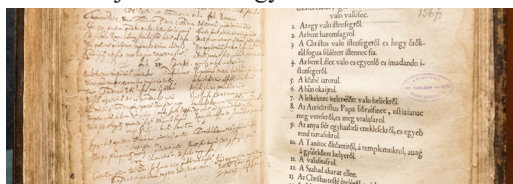
1517
2017500
reformációHÍREK ÉS
ESSEMÉNYEK

Ulrich Zwingli és Kálvin János is ebben a tárlóban „kaptak helyet”. Kálvin egyik legrégebbi portréját egy ún. korabeli „hitünk hősei” típusú humanista és reformatori arcképcsarnokban találtam 1580-ból. **Theodor de Bèze: Icones id est verae imagines virorum doctrina simul et pietate illustrium...quibus adiectae sunt nonnullae picturae quas emblemata vocant. Genève, Laonius, Johannes, 1580.** Ez azért is ritkaság, mert a reformátorokra nem igazán volt jellemző, hogy portrékat készítettek volna magukról. Kevés kép maradt fent, de ebben a könyvben Kálvin mellett láthatjuk még Bullingert, Melanchton és Zwinglit is. Ha Kálvinról beszélünk, természetesen nem maradhat ki fő műve, az *Institutio sem.* Az itt látható könyv az *Institutio* 1568-as kiadása, sajnos már erősen restaurálásra szorul. **Institutio christianae religionis Genevae [Genève] : Perrinus, 1568.** Érdekes, hogy tulajdonosa(i) nemcsak aláhúztak fontosnak vélt részeket, hanem megjegyzéseket is tettek, melyek mind latin nyelven íródtak.

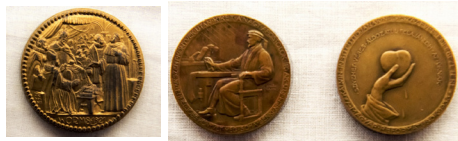
Két színes térkép is segíti a látogatókat annak megismerésében hogy mely vallási irányzatok, hogyan terjedtek el, és maradtak meg Európában, illetve hogyan oszlottak meg a felekezetek a 16. századi Magyarországon. Két dekoratív, 17. századi ónkanna is került a tárlókba, az **1668-as orgoványi bortartó kannát angyalok tartják a szárnyaikon.**

Fő helyre került az a könyv, amely az 1567-

es debreceni zsinaton elfogadott nyilatkozatot tartalmazza. Ennek az eseménynek most bemutatott dokumentumát Méliusz Juhász Péter tette közzé: **A Debreczembe össze gyűlt kereszti praedikatoroknak, igaz es szent irás szerint valo vallásoc... Debrecen, Török ny. [1567.]** Ebben a kötetben Méliusz Juhász Péter több műve is szerepel, köztük válogatott prédikációk és a János jelenések magyarázata.

A kiállításon látható az a plakett is, amely a **reformáció 1917-es, négyszázadik évfordulójára készült.** A dombormű Luther Mártont ábrázolja a worms birodalmi gyűlés előtt, szerzetesi ruhában védi meg tanait. Hátlapján a felirat „*Erős vár a mi Istenünk!*” A másik plakett mindkét oldala látható, melyet Kálvin főművének, az *Institutionak* 400 éves évfordulójára adták ki. Az érem 1936-ban készült, Berán Lajos alkotása. Egyik oldalán Kálvin jelképe, a tenyérben elhelyezkedő szív látható, ahogyan felajánlja szívét az Úrnak. Az érmekezt ezüstből és bronzból is elkészítették.

A műemléki tér kiállítása alcímet is kapott: „*A Szentléleknek gyönyörűséges patikája*” – Károlyi Gáspár a Bibliát jellemezte így. Középpontba három impozáns Biblia került, hiszen Luther népszerű fordítása egész Európában elindította a mozgalmat: mindenki nemzeti nyelvén olvashatja a Szent Írást.

1517
2017500
reformációHÍREK ÉS
ESEMÉNYEK

Középre került a Vizsolyi Biblia első példánya, amely 1590-ben jelent meg. Látogatóink közül sokan kifejezetten azért keresik fel kiállításunkat, hogy a Vizsolyi Bibliát megtekintsék: **Szent Biblia, az az Istennec O és Wj Testamen-tu-manac prophétac es apostoloc által megira-tott szent könyvei. Ford. Caroli Gaspar. Vizsoly, Mantskovit Bálint, 1590.** Látható továbbá a Vizsolyi Biblia nyomdai kéziratának másolata is, amelyre a 80-as évek elején Szabó András irodalomtörténész talált rá munka közben az OSZK kéziratárában.

Egy teljes Luther-Biblia található mellette: **Biblia Das ist: die gantze Heylige Schrift/ Teutsch/ Doct. Mart. Luth. Frankfurt am Mayn [Frankfurt] : Egenolff Druck., 1595.** A hugenottákra és Kálvinra emlékezve egy francia Biblia került harmadik tárlóba: **La Sainte Bible qui contient le Vieux et le Nouveau Testament... Enrichie outre les anciennes notes... de la pluspart de celles de Diodati... Le tout disposé en cet ordre par les soins de Samuel des Marets, Henry des Marets. Amsterdam, Elzevir, 1669.** A Biblia különlegessége, hogy az 1588-as úgynevezett Genfi Biblia szövegét is hozzá, magyarázatokkal és jegyzetekkel ellátva két humanista tudós által – Samuel Maresius, a groningeni egyetem alapító tanára és fia Henry,

delfti lelkipásztor alapos munkája nyomán. Az Elzevir család a leghíresebb németalföldi nyomdász családok egyike, melynek nyomtatványai igényes és hibátlan kivitelezésükről ismertek. Azt, hogy könyveik elegáns alakjukkal, tökéletes szedésükkel és nyomásukkal, szép papirosukkal igen nagy becsben álltak, ez a kötet is bizonyítja.

Kétoldalt a tárlókat a reformátusok két alapvető hittételének a Heidelbergi Káténak és a II. Helvét Hitvallásnak szenteltem. III. Frigyes pfalzi választófejedelem azzal bízott meg egyetemi tudósokat, lelkipásztorokat, hogy a Biblia alapján írjanak olyan népkönyvet, amelyből minden református hívő tisztán és igazán megismerheti a keresztyén vallást. A káté rövid idővel 1563-as kiadása után magyar nyelvterületen is ismertté vált. A szatmárnémeti nemzeti zsinat 1646-ban kánonilag kimondta, hogy a Heidelbergi Káté „mindenütt megtartassék és taníttassék”. Magyar nyelven először 1577-ben jelent meg Pápán, Huszár Dávid nyomdájában. A könyvtár tulajdonában lévő legkorábbi kiadás az 1607-es, Szenczi Molnár Albert fordítása: **Kis catechismus, avagy a keresztyén hitnek részéről rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott tudomány: Szedetöt az Haidelbergai öreg catekismusból. Herborn, 1607.** Az 1770-es debreceni kiadást feltehetően Ráday Gedeon unokája lapozhatta és írta bele a nevét.

1517
2017500
reformációHÍREK ÉS
ESEMÉNYEK

A II. Helvét Hitvallásnak több különleges kiadását, köztük az elsőt is megtaláljuk: **Confessio Helvetica**, azaz az keresztyéni igaz hitről való vallástétel melyet elsőben Helvetiában irtanac...annakutána 1567 esztendőben Magyar országban is... bevőttenec... Magyarul fordíttatott az együgyűeknek épületekre és javokra. **SZENCI CSENE PETER** által. **I. Pet. 3. v. 15. Legyetec pedig készec mindenkoron meg felelni nagy alázatossággal és boecsülettel azoknac, az kik számot akarnac venni az ti benntec való reménységről. Oppenheim, 1616.**

Kiemelt helyet kapott levéltárunk legrégebbi jegyzőkönyve, az úgynevezett Simándi-protocollum – 1629. A jegyzőkönyv digitalizálása lehetővé tette, hogy 1629. április 4-én, a Ráckeven tartott Simándi B. Mihály ráckevei prédikátort szuperintendenséül megválasztó egyházkerületi közgyűlés tagjainak jegyzékét másolatban közzetehessük. **Simándi Bodó Mihály** 1625-ben Ráckeven lett lelkész, a következő év március 15-én püspökévé választotta az alsóduna-melléki egyházkerület. 1628-ban átdolgozta az addig itt is érvényben volt hercegszölősi kánonokat s a következő évben kilenc pontból álló utasításokkal pótolta. Tevékeny püspöksége alatt a kerületben történeteket szorgalmasan megörökítette, ebbéli működésének köszönhetjük a fennmaradt sorokat.

Ráckeve kapcsán röviden bemutatom a korabeli Duna menti települést, amely ekkortájt a 16. századi magyar reformáció egyik virágzó központjának számított. Az „idegenvezető” pedig nem más, mint **Skaricza Máté (1544-1591), Ráckeve tudós, református prédikátora**, akit még a távoli Heidelbergben is a helvét irányt követő magyarországi protestánsok legnagyobbjai, Szegedi Kis István, Méliusz Juhász Péter, Károlyi Gáspár mellett emlegettek. Életműve és életútja elválaszthatatlanul összeforrt szülővárosával, Ráckevével és **mesterével, az európai hírű teológussal, a már említett Szegedi Kis Istvánnal (1505-1572)**. A szakirodalom érthetően együtt tárgyalja kettőjük pályáját, beillesztve a hódoltság mezővárosi kultúrájának keretei közé. Neki köszönhetjük Szegedi Kis István életrajzát és fennmaradt képmását is: **Theologiae sincerae loci communes de Deo et homine... tabulis...illustrati: Szegedinus, Stephanus. - Vita Stephani Szegedini: SKARICZA Máté. Basel, 1585.**

Nagyon sok szeretettel várok minden kedves kollégát, ünnepeljük egész évben az 500 éves reformációt!

Kovácsné Pázmándi Ágnes
Dunamelléki Református
Egyházkerület Ráday Könyvtára